

**ÇANAKKALE ON SEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ**

**DERS
ÇANAKKALE SAVAŞLARI SEMİNERİ**

**KONU
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÇANAKKALE CEPHESİNDE
KAZIM KARABEKİR'İN GÖREVİ**

**HAZIRLAYAN
00020904
Müjge AVŞAR**

**SUNUŞ
Yard. Doç. Dr. Muhammet ERAT**

ÇANAKKALE 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
ÖNSÖZ	2
GİRİŞ	3
I.DÜNYA SAVAŞI.....	3
I. BÖLÜM	5
OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN HARBE GİRİŞİ.....	5
II. BÖLÜM	6
KAZIM KARABEKİR PAŞANIN HAYATI.....	6
III. BÖLÜM	8
ASKERLİK HAYATI.....	8
SONUÇ	18
KAYNAKÇA	19

‘Bayları bayrak yapan, üstündeki kandır.

Toprak eğer üstünde ölen varsa vatandır.’

Asırlardır bizlere vatanlık yapan Anadolu, Osmanlı’nın I. Dünya Savaşı’nda yenilmesiyle düşmanların hedefi haline gelmiştir. Daha I. Dünya Savaşı başlamadan aralarında İngiltere, Fransa ve Rusya’nın bulunduğu itilaf devletleri Anadolu’yu paylaşmışlardı. I. Dünya Savaşının başlamasıyla itilaf devletleri bu planlarını yürürlüğe koymaya başlamışlardı. Anadolu’nun Doğusu da Ruslar’ın işgaline uğruyordu. Asırlardır bizlerin vatanı olan Anadolu, artık kan ağlıyordu.

Kazım Karabekir de, işte böyle bir savaş ortamında tıpkı yukarıda söylediğimiz sözü kanıtlarcasına gösterdi kendini. İçindeki milli bilinç ile tam bir bütünlük arz etti hayatı boyunca. Ülkesine ve milletine faydalı olabilmek, hayatındaki en önemli vazifeydi. Öyle ki Kurtuluş Savaşı sırasında bile kendisine teklif edilen mevkileri istemeyip, Anadolu’ya gitmeyi ve halkı için mücadele etmeyi tercih etti.

Sözün kısası, tarihimiz Kazım Karabekir ve onun gibi kahramanlar ile doludur. Bize kalan, onları tanımak ve önemlerini, kulaktan dolma bilgilerden öteye giderek öğrenmektir. Bu bakımdan bu eserin faydalı olacağını umuyorum ve bu çalışma vesilesi ile hocam Yrd. Doç. Dr. Muhammet Erat’a teşekkürlerimi iletiyorum.

GİRİŞ

I. DÜNYA SAVAŞI

20.yy. başlarında zenginleşmiş milletlerin yaşadığı ve medeniyetin beşiği sayılan Avrupa,gerilim ve korku içindeydi.Sanayi

devrimini yapmış ve belirli bir refah düzeyine ulaşmış milletler dünyadaki fakir ülkeleri sömürgeleştirmişlerdir. Sömürgelerden yok pahasına aldıkları ham maddeleri fabrikalarda işliyorlar ve pahalı pahalı satarak zenginliklerine zenginlik katıyorlardı.

Fakat İngiltere ve Fransa emperyalizmine karşı Avrupa'da milli birliklerini sağlayan İtalya ve Almanya'nın bu sömürgelerden pay istemeleri Avrupa da ki çatışmayı kaçınılmaz hale getirmiştir.

Rusya'ya gelince; 1904-1905'de uzak doğuda Japonlardan büyük bir darbe alması tekrar gözünü batıya çevirmesine sebep olmuştur. Rusya'nın Deli Petro'dan beri izlediği "sıcak ve açık denize çıkmak" politikası nedeniyle gözü her zaman olduğu gibi Türk boğazlarındaydı. Fakat Avrupalı büyükler buna bir türlü izin vermediler. Özellikle Almanya'nın "doğuya doğru" politikası ve bu maksatla giriştiği "Berlin-Bağdat demiryolu hattı" yapımı Rusya'yı oldukça rahatsız etmiştir. Almanya ve Avusturya, üstelik Avrupa'da Rusya'nın rakipleri idi. İngiltere ve Fransa, Rusya'nın Türk boğazları üzerindeki isteklerini kabul edince, Rusya'da , İngiltere ve Fransa'nın yanında yer almıştır.

İşte böylece Avrupa'da kutuplaşmalar meydana gelmiştir.

İngiltere, Fransa , Rusya : bağlaşıklık (itilaf) devletleri,

Almanya, Avusturya, İtalya: merkezi (ittifak) devletleri.

Bu nedenle 1914'de Avrupa'da durum hiç iç açıcı değildi. İki tarafta büyük bir hızla silahlaniyordu. Bir barut fıçısına dönen Avrupa'da, bunu patlatacak kıvılcımın çakması çok gecikmedi. Avusturya Veliyahdı Ferdinand ve karısının Bosnasaray'da Prencip adlı bir Sırp tarafından 28 Haziran 1914'de bir suikast sonucu öldürülmesi, savaşın çıkması için yeterli sebebi oluşturdu. Bu olay sonucu Avusturya, Sırbistan'a savaş ilan etti. Bu olayın devamında iki taraf bir biri ardına savaşa dahil oldu. İtalya ise durumun uygun olmadığı bahanesi ile şimdilik beklemede kalmayı tercih etti.

Avrupa'da 1914 Ağustos'un başında karşılıklı harp ilanları ile başlayan savaş ısa zamanda alevlendi. 4 Ağustos'ta Alman orduları baskın tarzında Belçika'ya girerek Fransa hududunu aştı. Almanya iki cepheli bir savaştan kaçınmasına rağmen, bu savaşla beraber şimdi batıda Fransız ve İngilizler ile , doğuda da Ruslarla savaşmak zorundaydı. İki cephede de başarılı olamayacağını biliyordu. Dolayısıyla Doğu'da zayıf kuvvetlerle savunurken Batı'ya asıl kuvvetlerini topladı ve buradaki düşmanını ezmeyi planladı. Batıdaki işini bitirdikten sonra doğuya dönecek ve Rusya'yı savaş dışı bırakacaktı.

Almanya'nın müttefiki Avusturya da iki cepheli bir savaşla karşı karşıyaydı: Doğuda Ruslarla, güneyde Sırlarla savaşıyordu.

Savaştan önce Akdeniz'e gelmiş olan iki alman savaş gemisi "Goeben ve Breslau" harbin başlaması üzerine, Cebelitarık ve Süveyş'in İngilizlerin elinde olması nedeniyle, Akdeniz'de sıkışık kalmıştı. İtalya müttefiki ama, o sırada harbe girmediği için pek de güvenilir değildi. Bu sebeple de İtalya açıklarında bulunan bu iki geminin, kendilerinden üstün İngiliz ve Fransız donanmasının eline düşmemek için, kaçacakları Çanakkale boğazından başka yerleri de yoktu. Dolayısıyla, alman imparatoru Wilhelm'in

kişisel emriyle rotalarını Ege'ye çevirdiler.

Amiral Souchon (Suşon) komutasındaki iki savaş gemisi, 10 ağustos 1914 günü Çanakkale boğazı ağzına ulaşmışlardı. Son saatlerde alman büyük elçisi Wangenheim ile Harbiye Nazırı Enver paşa arasında anlaşma sağlanmış ve Enver paşa Çanakkale boğazı müstahkem mevki komutanlığına “Gemilerin bekletilmeksizin içeri alınması” emrini vermişti. İki Alman gemisi savaşın onuncu günü akşamı saat 17:15 geçe Türk Musul adlı kılavuz gemisinin peşinden boğaz mayınlarının arasından geçerek boğaza girmiş ve iki saat sonrada Çanakkale'ye ulaşmıştı. Goeben ve Breslau'dan dört saat sonra İngiliz donanması boğaz açıklarına ulaşmıştı ama iş işten geçmiş, iki bin kişilik mürettebatıyla Amiral Souchon, gemilerini Çanakkale limanına ulaştırmıştı. Bu gemiler Osmanlının savaşa girmesine neden olacaktı.

Fakat o sıralarda bunu ne gemilerin komutanı Amiral Souchon tahmin edebiliyor, ne de Osmanlı yöneticileri böyle bir şeyi akıllarından geçirebiliyorlardı. Gerçi Almanlarla gizli ittifak anlaşması daha gemiler gelmeden bir hafta önce imzalanmıştı ve Alman gemilerinin iki buçuk ay sonra Karadeniz de Rus gemileriyle limanlarını bombalayarak harbi başlatacak olmaları Saraybosna suikastı gibi su yüzeyindeki sebepti ama, bu bir şeyi değiştirmezdi ki...

İmparatorluğu Bağlaşık devletle karşı karşıya getirebilecek Alman gemilerinin Boğazdan içeri girmesi gibi önemli bir kararı, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Başbakana bile danışmaya gerek duymadan tek başına vermiş olması dikkat çekicidir. Hükümetin önde gelenleri durumu o gece, Başbakan Sait Halim Paşa'nın Boğazdaki konağında toplantıda öğrenirler.

Bundan sonra yapılması gerekenler, Milletlerarası anlaşmalar gereği gemiler ye 24 saat sonra Osmanlı kara sularını terk edecek veya silahsızlandırılarak enterne edileceklerdir. Ama bu iki çözüm şekline Alman Büyük Elçisi şiddetle karşı çıkar, sonunda bu gemilerin satın alınması gibi bir çözüm bulunur. Ve hükümet ertesi gün 11 Ağustos'ta, Goeben ve Breslau'nın 80 milyon Alman markına Osmanlı devleti tarafından satın alındığını ilan eder. Gemilere Türk bayrağı çekilir, Alman gemi mürettebatı başlarındaki şapkaları çıkarıp fes giyerler. Gemilerin adları ise **Yavuz ve Midilli** olarak değişir.

Yeni adlarıyla Yavuz ve Midilli'nin boğazdan girmelerinden dört gün sonra, 14 Ağustos'ta İstanbul'la varışları çılgın gösterilere neden olur. Halk, kaybettiği iki gemiyi, ummadığı bir zamanda, ummadığı başka bir yerden ele geçirmenin sevinci içindedir.

I.BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN HARBE GİRİŞİ

Souchon vakit geçirmeksizin emrindeki gemilerle Marmara’da eğitim, atış ve manevralara başlamıştı. Şimdi de Karadeniz’e çıkmak ve eğitimini orada sürdürmek istiyordu. Bahriye Nazırı ve hükümet buna izin vermiyordu ama, bu Alman baskısına daha ne kadar dayanacakları şüpheliydi. İngiltere olsun, Rusya olsun, Yavuz ve midillinin boğazlar dışına çıkmasını kabul etmeyeceklerini ve bunları düşman gemisi olarak sayarak batıracaklarını bildirmişlerdir. Bu nedenden dolayı her iki boğazın ağzı itilaf donanmaları tarafından abluka altına alınmış gibiydi.

Harbin daha üçüncü ayında Almanların Fransa cephesinde büyük ümitlerle başlattığı yıldırım taarruzu Paris yakınlarında tıkanmış, doğuda ise sonuç vermeyen ileri geri hareketlerle zafer ümidi kaybolmuş gibiydi.

Böyle bir durumda almanlar, gizli müttefiki Osmanlıyı savaşa sokma zamanı geldiğine karar vermişlerdi. Böylece Osmanlılar, hem Rusların hem de İngilizlerin bir kısım kuvvetlerini üzerine çekerek Almanların üzerindeki baskıyı azaltıp, Almanların yeni hamlelerine fırsat yaratılmış olacaktı. Ve böylece ekim 1914 de Almanların Osmanlı yönetimi üzerindeki baskıları artmıştı.

Yavuz ve midillinin gelişinden bir hafta önce, 4 ağustosta, boğazlar tüm yabancı savaş gemilerine kapatılmıştı. İki hafta sonra 17 Ağustosta kapitülasyonların kaldırıldığı ilan edildi.

30 ağustosta da Almanya’dan gelen amiral metren komutasındaki kıyı topçusu ve diğer teknik personelden kurulu subay ve er 160 kişilik bir alman askeri kurulu Çanakkale istihkamlarına yerleşti. Ve yine aynı gün Amiral Von Usedom, her iki boğazın kıyı topçu komutanlığına getirildi.

29 ekim 1914 tarihinde amiral souchon komutasında yavuz ve midilli başta olmak üzere 11 gemilik Osmanlı donanması kuzey Karadeniz kıyılarına giderek Odesa, Sivastopol, Novrosiski ve Feodosya Rus limanlarını topa tutarak Osmanlı harbe girmiştir.

II. BÖLÜM

KAZIM KARABEKİR PAŞA ’NIN HAYATI

Milletlerin kaderini savaşlar, savaşların kaderini de komutanlar belirler. Türk milleti tarih boyunca bir çok komutan yetiştirmiştir. Atillalar, Alparslanlar, Fatihler, yavuzlar ve son yüzyılımızda, milli mücadele döneminde “şark fatihi” diye anılan Kazım Karabekir Paşa...

Kazım Karabekir, rumi yıl ile 1298’de, miladi yıl 1882 yılında İstanbul’un Küçük Mustafa Paşa semtinde dünyaya gelmiştir. İsmi aldığı Karabekir Ailesi, bugünkü Karaman ili, Kazım Karabekir ilçesinde yaşayan çok eski bir Selçuklu Türk Ailesidir.

Kazım Karabekir Paşa’nın evinde bulunana ve atası Karabekir’in elde yapma bir portresinin arkasında Paşa’nın el yazısı

ile yazdığı nota göre Karabekir Paşa'nın cediti, Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğulları üzerine gönderdiği Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna yardım etmiş ve Karamanoğulları hükümetinin bu son muharebesinde Osmanlı ordusuna bir çok yardımda bulunmuştur.

Kazım Karabekir'in babası Mehmet Emin Paşa, gençliğinde patlak veren kırım harbine gönüllü olarak katılmış, Silistre ve Kırım'da cereyan eden Sivastopol muharebelerinde bulunmuş, büyük yaralılıklar ve kahramanlıklar göstermiş, yaralanmıştır. İngilizler Mehmet Emin Beyi bu muharebelerdeki kahramanlıklarından dolayı gümüş harp madalyaları ile taltif etmişlerdir. Bu madalyalar Kazım Karabekir Paşa tarafından muhafaza edilmiştir. M.Emin Bey, Kırım harbinden sonra orduda kalmış ve Osmanlı ordusunda Paşalığa kadar yükselmiştir.

Kazım Karabekir'in annesi hacı Havva hanımdır. M.Emin Paşa ile eşi hacı Havva hanın 5 erkek çocukları olmuştur. Bunlar büyükten küçüğe doğru Hamdi, Hilmi, Şevki, Hulusi ve Kazım dır.

Kazım Karabekir, babası Mekke'de vefat ettiği sırada 11 yaşındadır. Mekke'ye ailece gitmeden önce İstanbul'da Zeyrek'te ilkokula başlamıştır. M.Emin Paşanın Van, Harput ve son olarak da Mekke'ye tayin edilmesi nedeniyle ilkokula buralarda devam etmiştir.

Kazım Karabekir orta tahsiline İstanbul'da başlamıştır. 1894 yılında İstanbul'da Fatih Askeri Rüştiye'sine girmiş ve ölümüne kadar kendisini bırakmayacak olan askeri kişiliğini oluşmasına resmi ilk adımını atmıştır. Aslında bir Osmanlı paşasının oğlu olmakla ve evde de bir askeri ortam içerisinde bulunmakla, askeri kişiliği daha önceden oluşmaya başlamış olmalıdır. Kazım Karabekir, çok başarılı bir öğrencilik döneminde sonra 1896 yılın da adı geçen askeri okulu bitirerek, tahsil hayatının yeni bir dönemine başlamıştır. 1897 de Kuleli Askeri İdadisi'ne girmiş ve bugünde hala bir askeri lise olan bu okulu, 1899 da, yine çok başarılı bir şekilde tamamlamıştır. Daha sonra ise bu iki askeri okulun bir devamı sayılan Pangaltı Harbiye Mektebine girmiştir. Harp Okulunda 1900 yılında 1902 yılına kadar eğitim ve öğretim görmüştür. Harp okulunda da çok başarılı olmuştur. Yakınlarının ve kızlarının ifadelerine göre Kazım Karabekir "bütün öğrenimi boyunca sınıf birincisi olmuş"tur. Kazım Karabekir 6 aralık 1902 yılında Harbiye yi bitirmiştir. Harp okulu bittikten sonra Karabekir paşa, bugünkü harp akademilerinin karşılığı olan ve kurmay subaylar yetiştiren Erkan-ı Harbiye Mektebine devam etmiştir. 1903 yılından 1905 yılına kadar bu okulda eğitim ve öğretimini tamamlayan Karabekir, bu okuldan da birincilikle mezun olmuştur. Bu tarihte yüzbaşı rütbesindedir. Okulda ki başarılarından dolayı Altın Maarif Madalyası almıştır.

Karabekir'in, doğup büyüdüğü, şahsiyetinin geliştiği yıllar Osmanlı Devletinde ve o zamanki siyasi ortamda askerinin ve askerliğin ön planda olduğu yıllardır. Buna birde Karabekir'in bir asker çocuğu olmasını eklersek onun kişiliğinin gelişmesinde içinde bulunduğu ortamın, ailesinin ve askerliğe dönük sistemli, kesintisiz ve çok başarılı geçen bir eğitim süresinin büyük rolü olduğu ortaya çıkar.

III. BÖLÜM

ASKERLİK HAYATI

Kazım Karabekir askerlik görevine ilk defa manastırda başlamıştır. Stajını tamamladığı bu bölgede manastır mıntıkası kurmay başkanlığında görev almıştır. Daha sonra Manastır mıntika müfettişliğine tayin olmuş ve burada Rum ve Bulfar çeteleriyle yapılan çarpışmalarda 7 kez bulunmuştur. 1907 yılının Temmuz ayında yüzden fazla Bulgar'dan meydana gelen bir çetenin yakalanmasında gösterdiği başarı üzerine Kıdemli Yüzbaşı rütbesine terfi ettirilmiştir. 4 Kasım 1907'de, İstanbul'daki Harp Okulu taktik öğretmeni yardımcılığına tayin olmuştur. Manastırda bulunduğu sıralarda, o zamanlar henüz binbaşı rütbesinde olan Enver Paşa ile tanışmış ve onunla birlikte, daha sonra İttihat ve Terakki adını alan, Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin Manastır merkezini kurmuşlardır. Harp Okulu Taktik Öğretmenliği görevi ile İstanbul'a geldikten sonra da İttihat ve Terakki Cemiyetinin İstanbul teşkilatının kurulmasında görev almıştır.

1908'de Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra, Edirne'deki 2.Ordu 3.Fırka Kurmaylığına tayin olunmuştur. Burada görevde olduğu sırada, 1909'da 31 Mart hadisesi meydana gelmiştir. Karabekir, bu isyanı bastırmak üzere gönderilen Hareket Ordusunda Mürettip İkinci Fırka Kurmay Başkanıdır. Hareket Ordusunun Edirne'den İstanbul'a gönderilmesinde gayret ve başarı göstermiş ve kendisi de ilk trendeki taburla birlikte İstanbul'a hareket etmiştir. Karabekir, karargahını Pangaltı Harbiye Mektebine kurmuş ve emrindeki fırka ile asi avcı taburlarının toplu olarak buldukları Takışla ve Taksim Kışlalarına karşı müsademelere girişmiş ve Yıldız Sarayı'nı da İşgal etmiştir.

31 Mart Olayı'ndan sonra 1910 yılında Arnavutluk isyanını bastırmak için teşekkül ettirilen kolordunun hareket şube müdürü olarak görevlendirilir. Burada birkaç müsademeye iştirak etmiş, bu arada meşhur Kaçanık hareketi sırasında Kurmay Başkanlığına da vekalet ederek, kolorduyu bir ara düştüğü tehlikeden kurtarmıştır.

Ali Fuat Cebesoy Paşa, çocukluğundan beri tanıdığı ve çok yakın arkadaşı olan Kazım Karabekir'in bu ilk görev yıllarının değerlendirilmesini şöyle yapmaktadır "...Karabekir, mektebi harbiye muallimliğinde istikbalin en iyi bir kumandanı olacağını kabiliyetleriyle, meziyetleriyle gösteriyor, mesleğine bağlılığını belirtiyordu..."

Gerçekten de 1905 yılında okulunu bitirerek stajına başlayan Karabekir'in beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde bu kadar önemli olaylarda, çok önemli görevler alması ve makamlar işgal etmesi dikkat çekicidir. Karabekir henüz 28 yaşındadır ve Yüzbaşı rütbesindedir.

Karabekir, Arnavutluk Harekatı bittikten sonra, Edirne'deki 10. Piyade Fırkası Erkanı Harpliği vazifelerine geri dönmüştür.

Karabekir, o yıllara kadar hep Kazım Zeyrek diye anılır. Ancak 15 Nisan 1911 yılında, Harbiye Bakanlığına bir dilekçe verir ve cetlerinin ismi olan Karabekir namını soyadı olarak almak istediğini belirtir ve o tarihten sonra da Karabekir namını devamlı taşıyacaktır.

Kazım Karabekir, 30 Mart 1912’de Trakya hudut komiserliğine atanmıştır. Orada Trakya hudut komiser vekili olarak görev yapmıştır. Aynı yılın 27 Nisanında, binbaşı rütbesine terfi ettirilmiştir.

Bu yıllarda , yurdun, daha doğrusu imparatorluğun çeşitli yerlerinde ayaklanmalar ve isyanlar birbirini takip etmeye başlamıştır.

İmparatorluğun bu karışık durumunu çok iyi bilen Balkan devletleri Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ Osmanlı Devleti’ne savaş ilan ederler. Harp ilanının ilanı dikkate değerdir. Zira Osmanlı Devleti, 1911 yılında Trablus Savaşı ile Kuzey Afrika’daki büyük Trablus vilayetini İtalyanlara vermek zorunda kalmış ve hala bu savaşın yaralarını sarmakla meşguldür.

Kazım Karabekir, 1912 yılındaki Balkan savaşlarında Edirne’dedir. Edirne Kalesi Komutanı Şükrü Paşanın sağ kolu ise Kurmay Binbaşı Kazım Karabekir’dir. Karabekir, düşmanların çok üstün ve ağır baskılarına dayanamayarak şehri boşaltanların içindedir. Bu olay onu çok etkilemiştir. Üzüntüsünü ve kederini fazlasıyla arttırmıştır. Karabekir, Edirne’den ayrılmadan Edirne kalesinin savunmasında büyük yararlılıklar göstermiş ve bu yüzden de “iki sene kıdem zammı ve dördüncü Osmani nişanı ile mükafatlandırılmıştır”(1 Mart 1914).

Kazım Karabekir, Edirne’de 10 uncu Tümen Kurmay Başkanı olarak, ordu komutanı olan Erzurumlu Şükrü Paşa ile büyük fedakarlıklar ve yararlıklar göstermiştir. Ancak, açlık ve cephanesizlik yüzünden,22 Haziran 1913 tarihinde esir düşmüştür. 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgaristan’la imzalanan antlaşmaya kadar Sofya’da esir kalan Karabekir, bu tarihte İstanbul’a gelmiştir.

Balkan Harbi mağlubiyeti, bir çokları gibi genç binbaşı Kazım Karabekiri de ülkenin meselelerine ait konularda etraflıca düşünmeye yönlendirmiştir.

Karabekir’e göre; imparatorluğun eldeki toprakları için geniş çaplı bir imar ve ıslah hareketi gerekmektedir. Trablus ve Balkan gibi birbirini takip eden iki savaştan bozulmuş ve çok yorulmuş olarak çıkan Osmanlı İmparatorluğu, uzun süre iç ve dış çekişmelerden uzak kalmalı, memleketi ekonomik olarak kalkındırmalı ve orduyu ıslah etmelidir.

Kazım Karabekir imparatorluktaki gayri Müslim ve gayri-Türk unsurların Osmanlı’dan ayrılma temayüllerini sezmiştir. Bu yüzden takip edilecek yolu da şöyle belirlemiştir: Memleketin ıslahına ve imarına Anadolu’dan başlamak, yapılacak hizmetleri Anadolu’ya mal etmek. Karabekir bunları şöyle belirtiyor: “...Trakya ve Anadolu’yu esas Türk vatanı adıyla Osmanlı ümran ve servetini bu hudut içerisinde toplamak, dahili siyasetimizin gizli temeli olmak sırası gelmiştir. Rumeli ve Arabistan’ın uzun zaman bizde kalmasına artık imkan görmüyorum. İslam ırkları bile bizden ayrılmak fikrindedirler... Osmanlı İmparatorluluğu’nun inhilali karşısında öz Türk unsuruyla meskun yerlerin de felakete düşmesine karşı şimdiden şu tedbirler alınmalıdır:

1. Demiryolları ve her türlü müessesat bu bölgede vücuda getirilmeli ve bunun dışında yapılması zaruri olan kışla, depo gibi resmi binalar kerpiçten yapılmalıdır.
2. Ordunun harp kabiliyetinin yükseltilmesine büyük ehemmiyet verilmelidir. ”

1913 yılında, genç Binbaşı Karabekir tarafından kaleme alınan ve askeri şuraya da gönderilen bu fikirlerin isabetliliğini olayların seri ve tarih göstermiştir.

Osmanlı Devleti, Balkan Harbi mağlubiyetinden sonra orduyu ıslah çalışmaları için Almanlardan yardım ister. Alman Genelkurmayı da bu isteği uygun bulur ve Türkiye'ye General Liman Von Sanders başkanlığında , kalabalık sayılabilecek bir talim heyeti gönderir.

Karabekir İstanbul'a dönüşünden sonra Balkan savaşları sırasında zarar-zıyan ve tazminatı tespit etmek için kurulan ve Türk, Rus ve Bulgarlardan oluşan komisyona Türk temsilcisi olarak seçilir. Zira Rusça Bulgarca bilmektedir. Ancak daha sonra General Liman Von Sanders başkanlığında, Türk ordusu ıslah amacıyla gönderilen Alman Askeri Heyeti İstanbul'a gelince, Karabekir, iyi Almanca bildiği için bu komisyondaki görevinden alınarak, istihbarat şubesi müdür yardımcılığı görevine getirilir. Daha sonra da aynı istihbarat şubesinin Harekat dairesi amirliğine atanır.

Liman Paşa başkanlığındaki bu heyetin geliş amacı, Osmanlı ordusunun talim ve terbiyesi ile meşgul olmak olduğu halde, bu heyetteki Alman subayları askerlerin ruh durumları ve maneviyatları ile de ilgilenmeye başlarlar. Bundan daha önemlisi de; Türk ordusu içinde önemli mevki ve sorumlulukta bulunan paşaların, bu subayların gayretleri sonucu aşırı denilebilecek bir Alman hayranı olmalarıdır.

O zaman iki lider sayılan Enver ve Cemal Paşalar, Almanlar'a bağlanmış ve Almanlar'ın etkisine girmişlerdir.

Enver Paşa ile Kazım Karabekir yaş olarak emsal sayılır. Enver Paşa, Karabekir'den bir sınıf ileridir. Her ikisi de beraber kurmay yüzbaşı olarak görev yapmışlardır. Fakat kısa bir süre sonra Enver Bey rütbelere atlamış, çok çabuk terfi etmiş, hele saraya damat olunca da emsalleri henüz “yarbay” rütbesindeyken kendisi “korgeneral” olmuştur. Fakat Karabekir ve Enver Bey'in arkadaşlıkları hep devam etmiştir. Ancak Enver Paşa'daki Alman hayranlığı ve taraftarlığı Karabekir'i daima üzümüştür. Karabekir'e göre, ülkenin kaderi üzerine söz sahibi olan bir şahsın, Almanlara teslim olurcasına bağlanması, memleket için büyük tehlikeler doğurabilir. Zaten görev olarak da İstihbarat Şube Müdürlüğü yaptığı için, mümkün olduğu ölçüde Enver Paşayı, Liman Von Sanders'in etkisinden uzak tutmaya çalışmış ve eski arkadaşı olan yeni komutanı Enver Beye daima memleketle ilgili gerçekleri söylemiştir.

Liman Von Sanders de Karabekir'in bu temkinli tutumundan rahatsız olmuştur. Karabekir'in Enver Paşayı etkileme gayretlerini sezdiği için, o da, Enver Paşaya, Karabekir de bir Alman düşmanlığı varmış telkinini yapmaya başlamıştır. Bu sıralarda, yani 1914 yılında Avrupa'da siyasi durum karışmaya başlamıştır. Artık bir dünya savaşının çıkacağına dair işaretler kendini göstermektedir. O sıralarda “binbaşı” rütbesinde olan Kazım Karabekir, Türkiye'yi çıkacak olan savaşın dışında tutmak

fikrindedir. Bu fikrini de her vesile ile Enver Paşaya telkin eder ve savaşa girmek yerine İtalya ve Balkan savaşlarından alınan yaraların sarılarak, ordunun ıslah edilmesi gerektiğini söyler. Karabekir'in bu fikirleri Liman Von Sanders'i rahatsız etmekte ve Karabekir'in, bu konuda, Enver Paşayı etkileme gayretleri Liman Von Sanders'in gözünden kaçmamaktadır.

Karabekir, Alman generalinin istek ve çabalarıyla, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve uzunca sayılabilecek bir görevle Avrupa'ya gönderilir. Böylece de Enver Paşa, Karabekir'in Sander'e göre menfi sayılan fikirlerinden uzaklaştırılmış olur. Aslında bu gezi Karabekir için çok yararlı olmuştur. 28 Mayıs 1914'te başlayan bu dış görev, Viyana, Münih, Hamburg, Paris ve İsviçre'yi kapsamaktadır. Karabekir'in görevi, o yerlerdeki askeri ataşelerin nasıl çalıştıklarını yerinde tetkik etmektir. Ancak Karabekir bu seyahat sırasında, özellikle Almanları kendi ülkelerinde görerek; Almanların bilim, gelişme ve emelleri konusunda geniş fikirler edinecektir. Karabekir bu seyahatinde, Avrupa'daki öğrencilerimizin durumlarını ve Yunanlıların Hamburg'ta yaptırmakta oldukları "Salamin" zırhlısını incelemek gibi görevler de yapmıştır.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdına Sarayevo'da suikast yapıldığı sırada Karabekir dış görev sebebiyle Paris'te bulunmaktadır. Paris'ten birkaç gün için İsviçre'ye gider. Avrupa'da durumun bir genel savaşa gitmekte olduğunu, bu gezilerinde, hemen kavramıştır. Niyeti tekrar Paris'e geçerek, 14 Temmuzda Fransızların milli bayramları için hazırlıkları resmi geçidi izlemekken, durumun ciddiyetini kavrayınca hemen ülkesine dönmek ister ve 11 Temmuzda Paris'ten ayrılarak 14 Temmuzda İstanbul'a gelir.

İstihbarat Şube Müdürlüğü görevine başlar. Avrupa'da genel bir savaşın çıkacağı intibamı edindiğinden, bu fikir ve görüşlerini Enver Paşa ile diğer üslerine anlatır. Bu nazik durumda çok tedbirli olunması gerektiğini ve İstihbarat Şube Müdürü olması sebebiyle olup bitenlerden kendisinin de haberdar edilmesini ister. Ona göre yapılacak işlerin en önemlileri İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kuvvetlendirmek, oralardaki kuvveti takviye etmek, ancak, savaşa girmekten kaçınmaktır. Oysa Alman taraftarı olan ve Liman Von Sanders'in etkisinde kalan Enver Paşa seferberlik hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. İşte o günlerde durumu anlayan Karabekir, Harbiye Nazırı Enver Paşa'yı ziyaret ederek, ona şu iki teklifte bulunur:

"Mademki cihat ilanı düşünülüyor, o halde genelkurmaydan Almanları uzaklaştırırız." Enver Paşanın "Kimleri getirelim?" sorusuna da şu karşılığı veriyor:

"Vazife verilecek zevatın şu veya bu olması mühim değildir. Asıl mühim olan Genelkurmayın Türkler tarafından idare edilmesidir." Karabekir'in ikinci teklifi de şudur: "Bu kış büyük hareketlere girişmeyelim. Anadolu da hudutlara doğru yol yaparak ve mevcut yolları tamir etmekle meşgul olalım. Harbe girilecekse bile en sonunda girelim."

Oysa Enver Paşa, Almanların kesin zaferine çoktan inanmıştır. Ona göre Alman orduları yıldırım süratiyle Fransa'yı ezecekler ve onu saf dışı bırakacaklardır ki bu da savaşın kaderini değiştirecektir.

Karabekir, Enver Paşanın fikrini değiştirmeye çok çalışır. Bu konudaki fikirlerini devamlı tekrarlar. Hatta bir ara, bizim Almanları safında savaşa katılmamızı gerektiren gizli bir ittifak olduğu düşüncesini bile dile getirir. Fakat Karabekir'in çabaları,

Osmanlıların harbe girişini engelleyemez ve Osmanlı devleti de savaşa girer.

Daha önce de söylendiği gibi, Kazım Karabekir Birinci Dünya Savaşına kadar çok çeşitli yer ve görevlerde bulunmuştur. Onun bulunduğu bu görevler, ruhunda ve yapısında olan askerlik ve komutanlık meziyetlerini geliştirmiş ve çok kuvvetli olan sezgi değerlendirme gücü sayesinde çok büyük tecrübeler kazanmasını sağlamıştır. Ali Fuat Cebesoy, Karabekir'in bu yıllarını şu şekilde özetlemektedir: "Karabekir, daha genç bir Erkan-ı harp zabiti iken bile kıta hizmetlerinde Mekteb-i Harbiye Muallimliğinde istikbalin en iyi bir kumandanı olacağını kabiliyetleriyle, meziyetleriyle gösteriyordu."

Askeri yönetimde, amir ve komutan durumunda olanlarla, astların durumları farklıdır. Karar verme noktasında bulunan amirlerin yetki ve sorumlulukları çok fazladır. Bu nedenle başarı ya da başarısızlık genellikle onlara ait olur. Karabekir Birinci Dünya Savaşına kadar genellikle hep ast olarak görev yapmıştır. Bu dönemlerde faal görevler almış ve aldığı her görevi başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Amirleriyle her mesele hakkında aynı görüşleri paylaşmadığı zamanlar çok olmuştur. Ama hiçbir zaman askeri terbiye ve hiyerarşinin dışına çıkmamış, benimsemediği durumlarda bile amirlerinin, üstlerinin görüşlerine kendinden ast durumunda olanlara kendi görüşü gibi aktarmıştır. Zaman zaman üstüne düşen görevleri amirlerinden veya üstlerinden emir gelmesini beklemeden yerine getirmiştir.

Bu arada Karabekir'in görevi yükseltilecek, Genelkurmay İkinci Şube yani İstihbarat Şubesi Müdür Yardımcılığına ve de Birinci Kısım yani Harekat Dairesi Başkanlığına getirilir. Bu ikiz görevini sürdürürken, bir soruşturma sebebiyle, görevli olarak Konya'ya gönderilir. İstanbul'a tekrar dönüşünde de, 45 gün kadar süren bir Avrupa gezisinden sonra, 29 Kasım 1914'te 3 yıl Hazari Kıdem Zammı olarak, 9 Aralık 1914'te yarbay olur. 1915 yılının 6 Ocak günü bir tümen kuvvetinde olan "Birinci Kuvve-i Seferiye'nin" komutanı olarak İran hareketine görevlendirilir. Birliği ile beraber yola çıkan Karabekir Halep'e ulaştığı sırada, Sarıkamış'ta 3 üncü ordunun büyük bir felakete uğraması sonucu, komutasına verilen kuvvetlerin Doğu cephesine aktarıldığını, kendisinin de Süleyman Askeri Beyin yerine Irak havalisi kuvvetleri kumandanlığına ve Basra valiliğine atandığını öğrenir. Halep'ten Bağdat'a geçtiği sırada, hasta olan Süleyman Askeri Beyin iyileşerek tekrar birliğinin başına geçmesi üzerine Kazım Karabekir, İstanbul'a çağrılır.

Çanakkale Savaşları'nda, Milli Mücadele'deki diğer komutanların bu cephede buldukları gibi, Kazım Karabekir Paşa'yı da burada görmekteyiz. Kazım Karabekir, Çanakkale Cephesi'ne gönderilmeden önce, 6 Mart 1915'te 5. Kolordu'ya bağlı İstanbul-Kartal'da bulunan 14. Tümen Komutanlığı'na tayin olunarak, Marmara ve Karadeniz kıyılarındaki tahkimat işleri ile uğraştı. Kısa bir süre sonra da Gelibolu'ya gönderildi. Seddülbahir bölgesinde On Dördüncü Tümen Komutanı olarak görev yapmıştır. 5. Kolordu Komutanlığı'na bağlı olan 14. Tümen, 12-13 Temmuz 1915 İkinci Kerevizdere Muharebesi'ne katılmamış, 21 Temmuz'dan itibaren diğer bazı tümenlerle bölgeye gelerek 1. Tümen hariç, yıpranmış ve yorulmuş eski tümenlerin yerine göreve başlamıştır.

Mevzilerini bir hafta içinde kuvvetli bir şekilde tahkim etmiş düşmana karşı birliklerimiz cesaretle atılmışlardı. Öğleye kadar bir netice alınmadı ve 500 kişi zayıt verildi. Taarruzdan vazgeçilerek elde bulunan mevziler tahkimine geçildi. Başkomutanlık ağır zayıta uğrayan tümenleri değiştirmek için gerekli tedbirleri almalydı.

Bu cephede savaş öylesine şiddetlenmişti ki, sanki bir cehennem bu toprağın üzerin çökmüştü. Türk askeri bu cehennem ovasında yalnız değildi... Çünkü Anadolu'nun her kasabasından ve her köyünden, bir cesaret kıvılcımı halinde bölük bölük, tabur tabur, alaylar oluşturuluyor, bunların hiçbirisi hayatlarını kendi özleri uğruna, kendilerini için yaşamadıklarını, vatani vatan yapmak için savaşınlara yardıma koşuyorlardı. Hepsisi; mücahit, aydın, verimli ve çalışkan insanlar, Çanakkale Savaşları'nın ikinci safhasında görev yapmak için, Çorlu'da beklemekte olan 2. orduyu Seddülbahir cephesine gitmek üzere harekete geçirildi. Vehip Paşa 9 Temmuz'da Güney grup komutanlığını uhdesine aldı. Tahkimata önem verdi ve cepheyi yeni baştan tertipleledi. 10 Temmuz'da yıpranmış tümenler geriye gönderildi. Bu gelen birlikler arasında; 14. tümen komutanı Kazım Karabekir, 5. Kolordu Komutanı Fevzi Çakmak Paşa'da bulunuyordu.

General Hamilton'un İngiliz Kolordusu'na sağ ve sol kanatlarını bir hizaya getirmek istemesi ve Fransız Kolordusu'nun Kerevizdere batısındaki Türk mevzilerini almak arzusu ile, 12 Temmuz saat 17:00'de başlayan düşman taarruzu fasılalarla devam etti. Dört dalga halinde taarruz eden 155. Tugay'ın bir kısmı Türk siperlerine girdi. Saat 17:30'da 157. Tugay da muharebeye iştirak etti. Deniz tümeni ise 52. Tümenin gerisine yanaştırıldı. Fransızların taarruzu da küçük bir muvaffakiyetle sonuçlandı. 7. Tümenin gece hücumları da önlendi. 6. Tümenin ihtiyatından gönderilen birkaç bölük Kerevizdere'ye tırmanan Fransızların üzerine atıldı. Onların Kerevizdere'nin batı sırtlarına çekilmeye mecbur edildiler.

Afyon'un Sinan Paşa kasabası Sarvan Köyü'nden Mustafa(kendisi gazi olur), O'na Çakır Mıstı diyor yakınları. Savaşı şöyle anlatıyor: "Cepheye gider gitmez düşman saldırdı. Komutanlar tetikte imiş. Ortalık toz duman içinde kaldı... bu savaşlarda kuru dereler insan kanlarıyla doldu. Soğuk Kuyu Deresi, Domuz Deresi ile Kereviz Deresi kan ırmağı, içine iki yaşında bir danayı koysanız yüzer idi."

15. Tümen Komutanı Yarbay Kazım Karabekir, 6-13 Ağustos 1915 savaşlarında görev yapmıştır. 14. Tümen, Eylül ayından itibaren de mevzi savaşlarına katılmıştır. Kerevizdere'de 3.5 ay Fransız birlikleriyle başarılı bir şekilde mücadele etti. Buradaki savaşlarda gösterdiği dirayet ve kahramanlık, Karabekir'in yüksek kumanda makamına liyakatini bir kez daha ispat etmişti. Nitekim bu başarılarından dolayı çeşitli nişan ve madalyalar da aldı.

Gelibolu'da siper savaşları başlayınca geri çağrıldı ve 26 Ekim 1915'te İstanbul'daki 1. Ordu Kurmay Başkanlığı'na tayin edildi. Bu arada Von der Goltz, Irak ve Musul bölgelerindeki kuvvetlerden oluşan 6. Ordu Komutanlığı'na Başkomutanlık Vekaleti'nin 14 Ekim 1915 tarihli yazısı ile tayin edilmişti. 10 Kasım 1915'te 6. Ordu'nun Kumandanı olarak Alman Goltz Paşa Irak'a giderken, Karabekir de bu ordunun kurmay başkanlığına tayin edildi. Kazım Karabekir, bu arada 14 Aralık 1915 tarihinde Miralay(Albay) rütbesine terfi etti. Karabekir, bu cephede 6 ay boyunca İngilizlerle savaştı. Irak Cephesi'ndeki üstün İngiliz kuvvetlerine karşı başarılar kazandı ve madalya ile taltif edildi.

1917 yılında Çarlık Rusya'sında meydana gelen ihtilalin ardından, 1918 Brest-Litovsk Antlaşmasıyla Rusya elinde bulunan Anadolu topraklarını Ermeniler bırakıyordu. Kazım Karabekir Paşa, Doğu Cephesinde zor şartlarda Ermenilerle verdiği mücadelede büyük başarılar kazandı. Önce Erzurum'u ardından da Erzincan'ı Ermenilerden geri aldı. Bu büyük başarılarının ödülü olarak aynı yıl Generalliğe terfi ettirildi. Komutasındaki ordu ile Ermenistan ve İran, Azerbaycan'a girdi.

İngilizleri bu topraklardan çıkardı. 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Mütarekesi sırasında Osmanlı Hükümeti tarafından kendisine teklif edilen Genel Kurmay Başkanlığı görevini kabul etmeyerek Anadolu’da görev almak istediğini bildirdi. Çünkü Osmanlı Hükümetinin bu işin altından kalkamayacağını ve artık direnişin Anadolu’da olduğunu biliyordu. Ülkenin çeşitli yerlerinde görev yaparken millette gördüğü mücadele tutkusu bu kararı vermesin en önemli etken olmuştur. Artık yolunu çizmiştir; Anadolu’da kalacak, vatanın bağımsızlığı için mücadele edecektir.

Nisan 1919’da Erzurum’daki 15.Kolordu Komutanlığına atanmasıyla Karabekir Paşa için milli mücadele dönemi başlamış ve O da Anadolu’daki direniş safhalarında yerini almıştır. Kazım Karabekir Paşa’nın 15.Kolordu Komutanlığına getirilmesi Doğudaki Kurtuluş Mücadelesinin dönüm noktası olmuştur. Kazım Karabekir Paşa ile Atatürk arasında şöyle bir olay geçmiştir. Atatürk İstanbul’da iken kendisini ziyarete gelen Kazım Karabekir Paşayı Erzurum’daki 15.Kolordu Komutanlığı görevini kabul etmeye yüreklendirmiş ve ondan şunları istemiştir: “Erzurum’da örgütlü bir Kolordu bırakılmamış olabilir. Ama bizim bundan sonra iş görmemiz için gerekli olan asıl unsur, ulustur, halktır. Ben size Erzurum’a gitmeyi özellikle öneririm. Gidiniz ve orada halk örgütü oluşturunuz. Yakında benim sizinle buluşmam kesindir.”

Bunun üzerine Kazım Karabekir Paşa ayağa kalkar, “Baş üstüne efendim. Emrinizi yerine getireceğim” demiştir. Atatürk’le Kazım Paşa arasında geçen bu konuşma, kurtuluş mücadelesinin ilk sinyalleridir, denilebilir. Bu konuşmadan birkaç ay sonra Mustafa Kemal Anadolu’ya çıkarak milli mücadele için ilk kıvılcımı yakmıştır. Paşa’nın Erzurum Kongresinin toplanmasında önemli katkıları oldu. Milli mücadele döneminde Atatürk’ten desteğini hiç eksik etmedi. Hatta Osmanlı Hükümeti Mustafa Kemal’in Anadolu’daki hareketini durdurmak için 3. Ordu komutanı Kazım Karabekir’e Mustafa Kemal’i tutuklama emri verdi. Paşa, İstanbul Hükümetine gönderdiği cevapta Mustafa Kemal Paşa’nın vatansever, başarılı bir insan olduğunu ve nedensiz onu tutuklayamayacağını bildirmiş, gelen emri reddetmiştir.

Kazım Karabekir Paşa, Kurtuluş savaşı sırasında ise Edirne mebusu ve Doğu cephesi Komutanı olarak görev yaptı. Doğu Cephesi’ndeki başarılarından sonra Ermenilerle 1920’deGümrü Antlaşması imzalandı. 1923 de İstanbul mebusu oldu.1924 de Halk Fırkasından istifa ederek Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy’la Terakkiperver Cumhuriyet fırkasını kurdu. Şeyh Sait ayaklanması üzerine 3 Mayıs 1925 de parti kapatıldı. Bir müddet sonrada siyaset sahnesinden çekildi 1939 yılında yediden siyasete girdi. Önce İstanbul Milletvekili 1946 yılında da Meclis Başkanı oldu. 1948 yılında vefat edene kadarda bu görevde kaldı.

Kazım Karabekir Mustafa Kemal Paşa’nın yanında yer ve İstanbul Hükümet’ini karşısına alma pahasına bu yoldan vazgeçmemiştir. Onun bu eğilmez ve sarsılmaz tavrı milletimizin üzerinde de tesirini göstermiş, dünyanın en güçlü devletlerini dize getirmiştir. Hatta Churchill, Anadolu halkı ile yapılan savaşın bir maceradan öteye geçmediğini dile getirerek “artık yeni bir maceraya girmem” demiştir. Evet böyle bir millet ve başında aynı duygulara sahip bir komutan vardı. Yapılan her mücadele, maceradan öteye geçemezdi. Ruslar ve Ermeniler, Doğu Anadolu’da böyle bir maceraya girmiş ve gerekli dersi almışlardır.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşına katılan Kazım Karabekir,her ne kadar Çanakkale Cephesinde fazla bulunmasa da diğer cephelerde gösterdiği başarılarla takdire şayandır.

Çocukluğundan itibaren birçok başarıya imza atan ve okulunu daima birincilikle bitiren Kazım Karabekir kendisine verilen görevlerde ve yer aldığı savaşlarda da bu başarısını göstermiştir. Özellikle I. Dünya Harbinde, Doğu cephesinde O'nu "Şark Fatih" diye adlandırmaya kadar götürmüştür.

Hazırlanan bu ödevle birlikte eminim ki daha öncesinde Kazım Karabekir'in hayatı, kişiliği ve askeri başarıları hakkında bilgi sahibi olmayanların, yararlanabilecekleri bir kaynak olmuştur. Yapılan tüm güzel işlerin, ön planda olanların dışında bir de geri plandakiler vardır. Bu bakımdan Kazım Karabekir unutulmaması ve ön plana çıkarılması gereken bir şahsiyettir.

KAYNAKÇA

1. BOZDOĞAN Ahmet, Güvenlik Kuvvetleri Dergisi, “Kazım Karabekir Paşa’nın Hayatı” Şubat 2003.
 2. NUTUK-KAZIM KARABEKİR PAŞA, Devlet Şeklinde Tarihi.
 3. ARMAOĞLU Fahir, 20.yy Siyasi Tarihi (1915-1995).
 4. ARMAOĞLU Fahir, 19.yy Siyasi Tarihi, TTK, Ankara 1997.
 5. KARABEKİR Kazım, İttihat Ve Terakki Cemiyeti (1896-1909), Emre Yayınları.
 6. KARABEKİR Kazım, , İstiklal Harbimizin Esasları, Timaş Yayınları.
 7. GENÇCAN M. İhsan, Çanakkale Savaşlarından Altın Harfler, 1992
 8. ARTUÇ İbrahim, 1915 Çanakkale Savaşı, Kastaş Yayınları, İstanbul 1992.
 9. AKŞİN Sina, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Yayınevi, Ankara, 3. Baskı
 10. KIRÇAK Çağlar, Meşrutiyetten Günümüze Gericilik, İmge Yayınları, 1989
 11. T.C. Kültür Bakanlığı, Kazım Karabekir (1882-1948), Türk Asker ve Siyaset Adamı. Kurtuluş Savaşında, Doğu Cephesi Komutanlığı yapmıştır.
 12. TBMM Tutanak Müdürlüğü
- ...Bölgede Otorite Boşluğu Olması Nedeni İle İstanbul Hükümeti K. Karabekir Paşa’yı 15. Kolordu Komutanı Olarak 1919 Yılında Erzurum’a Gönderdi
13. Yrd. Doç. Dr. Muhammet ERAT’IN Tez Ödevi

